gylio. Po juo buvusiame pilkos spalvos žemės sluoksnyje (tęsėsi iki 0,9–1,05 m), visame perkasos plote, surinkti sudaužytos puodynės fragmentai, kurie buvo pasklidę be jokios tvarkos. Suklijavus šiuos fragmentus, pavyko atkurti apie 15 cm aukščio puodynę su viena ąsa (4 pav.). Tipologiškai ir pagal stratigrafiją ši puodynė turėtų būti datuojama XVII a. I puse.

Perkasoje 6, po lauko riedulių grindiniu, datuojamu XX a. pradžia, 55 cm gylyje, atidengtas 15–20 cm storio juodos spalvos žemės sluoksnis, kuriame buvo XX a. I pusės radinių ir pavienių XVII a. datuojamų buitinės keramikos fragmentų.

3 J. Basanavičiaus Street and J. Bielinio Street

In 2023, archaeological investigations took place in Biržai (Fig. 1), at 3 J. Basanavičiaus Street (12 test pits, 48 m^2 in total) and on J. Bielinio Street (9 trenches, 40 m^2 in total). At 3 J. Basanavičiaus Street, test pits 2 and 7 revealed cuts and fills from two periods: the 17th–18th centuries and the late 16th–early 17th centuries, with household pottery and stove tiles typical of these periods (Fig. 2). Test pits 1, 3, and 12 contained fragments of a stone pavement, a presumed boulder-lined rainwater gully (Fig. 3), and building foundations, dating from the first half of the 19th to the 20th century. In test pit 9, at a depth of 70 cm, fragments of foundations attributed to a building that existed until the first half of the 20th century were uncovered; at a depth of around 1 m, a fragment of an earthen floor topped with household pottery and stove tile fragments dated to the 17th–18th centuries. Evidence suggests that the earthen floor should be attributed to the original structures at the site.

On J. Bielinio Street, 50 cm below the surface of trench 3, a cultural layer horizon dating from the second half of the 17th century to the first half of the 18th century was uncovered, yielding isolated fragments of household pottery and several fragments of stove tiles decorated with plant motifs. A grey soil layer encountered at a depth of 0.8–1.05 m contained pieces of a broken pot. They were reassembled to form a 15-cm-tall pot, including one of the handles, which was dated to the first half of the 17th century (Fig. 4).

Dovilas Petrulis,
Vismantas Muralis

J. Bielinio gatvės rytinė pusė

Biržų senamiestyje, J. Bielinio gatvės R pusės 300 m atkarpoje, atlikti žvalgomieji ir detalieji tyrimai ir žvalgymai. Tyrimai vykdyti dėl to, kad Biržų rajono savivaldybė numatė atlikti J. Bielinio gatvės R dalies važiuojamosios dalies kapitalinį remontą ir rekonstruoti inžinerinius tinklus. Bendrai archeologinių tyrimų metu ištirti 7 šurfai ir 4 perkasos – iš viso 47,50 m^2 plotas. Žvalgymų metu tirtas 1500 m^2 plotas (1 pav.).

J. Bielinio gatvė ir jos aplinka pradėta tyrinėti nuo 2001 metų, tyrimų rezultatai apžvelgti leidiniuose (*ATL 2001 metais,* 2002, p. 218–219; *ATL 2005 metais,* 2006, p. 473*; ATL 2011 metais,* 2012, p. 360–361; *ATL 2012 metais,* 2013, p. 374; *ATL 2013 metais,* 2014, p. 282–287*; ATL 2014 metais,* 2015, p. 294–298*; ATL 2017 metais,* 2018, p. 283–285, 288–291*; ATL 2018 metais,* 2019, p. 285–287; *ATL 2021 metais,* 2022, p. 278–282). Vykdytų tyrimų metu aptikti 0,3–1,35 m storio piltiniai arba susiformavę XVI a. pabaigos–XX a. II pusės kultūriniai su to laikotarpio radiniais sluoksniai.

2023 m. tyrimų vieta yra Apaščios upės kairiajame krante, ties apatine ir viršutine upės

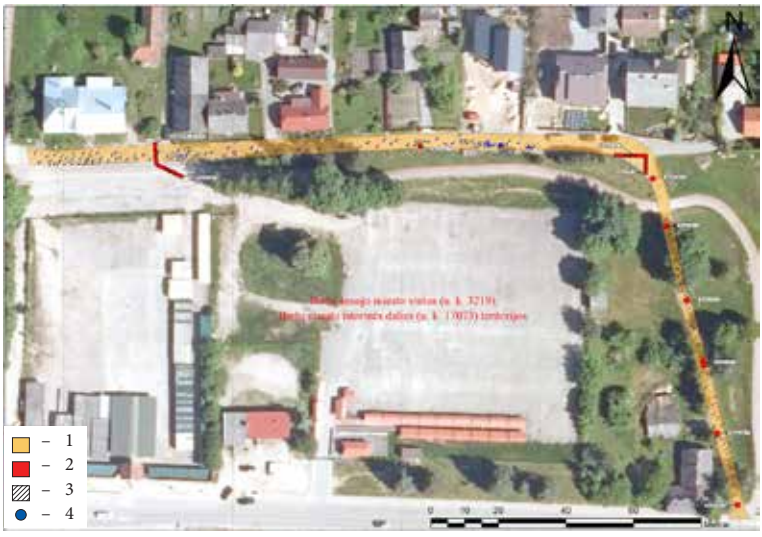

1 pav. Tyrimų situacijos planas: 1 – 2023 m. žvalgymų J. Bielinio gatvės atkarpoje vieta; 2 – 2023 m. perkasų ir šurfų vietos J. Bielinio gatvės atkarpoje; 3 – fiksuotos kultūrinio sluoksnio XVII–XIX a. dėmės – atodangos J. Bielinio gatvės atkarpoje; 4 – žvalgymų radinių radimvietės. D. Petrulio brėž.

Fig. 1. Area plan: 1 – the section of J. Bielinio Street surveyed in 2023; 2 – test pits and trenches from 2023; 3 – stains in the cultural layer from the 17th–19th centuries; 4 – findspots from the survey.

terasomis. Ši vieta – Biržų miesto Š dalis, istoriškai vadinama Biržų senamiesčiu. Biržai pirmą kartą paminėti 1455 m., kai Lietuvos didysis kunigaikštis Kazimieras Jogailaitis padovanojo žemes Radvilai Astikaičiui. Nuo XVI a. Biržai tapo kunigaikštystės centru, o netrukus ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir Livonijos pasienio tvirtove. Biržų senamiestį sudaro teritorija tarp dirbtinio Širvėnos ežero bei Apaščios ir Agluonos upių, plotai, esantys Agluonos kairiajame ir dešiniajame krantuose, taip pat Meilės ir Astravo (Baltoji) salos. Nuo 1589 m. savivaldos teisę turintis miestas buvo tiesiogiai susietas su kasdieniu pilies gyvenimu ir egzistavo kaip vieno bendro komplekso funkcinis elementas (Songailaitė R., Niedvarienė T. *Biržų pilies ir senamiesčio archeologiniai rinkiniai nuo seniausių laikų iki XX a. pradžios.* Vilnius, 2016, p. 6). Remiantis Biržų senamiesčio tyrimų ir radinių aprašymu, Biržų I pilies gyvenimo laikotarpiu dalis miestiečių sklypų buvo arčiau pilies. XVI a. pabaigos–XVII a. stovėjusių pastatų fragmentų rasta 0,8–1,3 m gylyje Vytauto gatvėje, priešais J. Janonio aikštę. Buvusios XVII a. pradžios–XVII a. pabaigos miesto rotušės fragmentų aptikta J. Basanavičiaus g. 1 aplinkoje. XVII a. II pusėje Biržų II pilies statybų metu pilies prieigose uždrausta statyti pastatus, tai fiksuota archeologinėje medžiagoje. Arčiau pilies yra mažiau XVII a. II pusės–XVIII a. radinių. Šio laikotarpio radinių daugiausia rasta J. Bielinio gatvėje (apima tyrimų vietą), S. Dagilio g. 8, J. Janonio aikštėje 5, Reformatų g. 1, Vytauto gatvėje (Songailaitė R., Niedvarienė T. *Biržų pilies ir senamiesčio archeologiniai rinkiniai nuo seniausių laikų iki XX a. pradžios.* Vilnius, 2016).

Žvalgomieji tyrimai atlikti J. Bielinio gatvės PR dalies 120 m atkarpoje, kurios relje-

fas nelygus. Šios atkarpos Š dalis patenka į viršutinę Apaščios upės terasą, o P dalis yra žemesnėje upės slėnio teritorijoje, apatinėje salpoje. Tyrinėto ruožo aukščių altitudės skirtumas siekia apie 1–3 m. Žvalgomųjų tyrimų metu šurfuose 1–5 nustatytas 7–70 cm storio XIX–XX a. pusės kultūrinis sluoksnis ir XX a. perkasti sluoksniai. Šurfe 4 atidengti 30–37 cm gylyje (H_{abs} 52,99–53,06 m) pamatai, orientuoti ŠV–PR kryptimis. Nustatyta, kad pamatų konstrukcija apardyta, jos viršutinė dalis sudaryta iš stambesnių akmenų, kurių dydis 40x30x17; 35x30x14; 32x31x14; 33x29x10 cm. Ties šių akmenų paviršiumi buvo užfiksuota žvyro ir kalkių skiedinio liekanų. Pamatų plotis – 55–65 cm, pamatų storis – 55 cm. Remiantis išvardytais duomenimis ir rastais radiniais, pamatai galėjo būti įrengti XX a. pradžioje, o pastatas eksploatuojamas iki XX a. 5 dešimtmečio. A. Miškinio sudarytame 1946 m. Biržų miesto plane J. Bielinio gatvės PR dalyje, ties šurfo 4 aplinka, pažymėtas pastatas. Tikėtina, kad šiame šurfe atidengti minėto pastato pamatai. Pamatų aplinkoje fiksuotame 50–70 cm storio tamsiai pilkos spalvos grunto kultūriniame sluoksnyje rasta įvairų radinių: plytų duženų ir fajanso indų šukių, XIX–XX a. I pusei būdingų glazūruotų keramikos indų šukių. Šurfe 6 fiksuotas viršutinis 50 cm storio XIX–XX a. kultūrinis horizontas ir 35 cm storio apatinis XVII–XVIII a. kultūrinis sluoksnis. Šiame sluoksnyje rasta žiesto indo šoninės sienelės šukė ir 3 geležinės pasagvinės. Šis neintensyvus kultūrinis sluoksnis pagal radinių tipologiją datuotas XVII–XVIII a. pabaiga. Ties šio sluoksnio apačia, 1,47–1,52 m gylyje, po nuotekų vamzdžiu, atidengti 2 stambūs lauko akmenys (akmenų dydis 60x42x30; 40x30x25 cm). Galima daryti prielaidą, kad šie akmenys buvo panaudoti krantinei sutvirtinti. Bendrai įžemis šurfuose 1–6 pasiektas nuo 0,17–1,83 m gylio.

Detaliųjų tyrimų metu šurfe 7 fiksuotas viršutinis 25 cm storio XIX a. kultūrinis horizontas ir 55 cm storio apatinis XVIII a. kultūrinis sluoksnis. Šiame sluoksnyje, 0,5–1 m gylyje, rasta žiestų indų šukių, datuojamų XVIII a. Ties šurfo ŠV puse, 0,98–1,13 m gylyje, išryškėjo plonas 5–20 cm storio neintensyvus degėsių sluoksnelis, datuojamas XVIII a. pr. Įžemis užfiksuotas nuo 0,51–1,14 m gylyje.

Perkasoje 1, nuėmus asfalto ir skaldos sluoksnius, 17–40 cm gylyje, atidengtas apardytas XX a. akmeninis grindinys, kuris buvo eksploatuojamas iki XX a. II pusės. Po juo fiksuotas 40–50 cm storio XIX a. tamsiai pilkos spalvos žemių sluoksnis su smulkiomis plytų griuvenomis. XIX–XX a. sluoksnyje rasta ornamentuotų koklių fragmentų, būdingų XVII–XVIII a. Ties perkasos Š puse, perkastame žemių sluoksnyje, tarp skaldos ir pilkos spalvos žemių grunto mišinio, 60–70 cm gylyje, rasti 5 plokštinių koklių fragmentai. Jų plokščių viršus puoštas maureska, simetrišku augaliniu motyvu, o paviršius padengtas gelsva glazūra (2 pav.). Nuo 70 cm gylio, per visą perkasos ilgį, po tamsiai pilko grunto sluoksniu, nustatytas neintensyvus

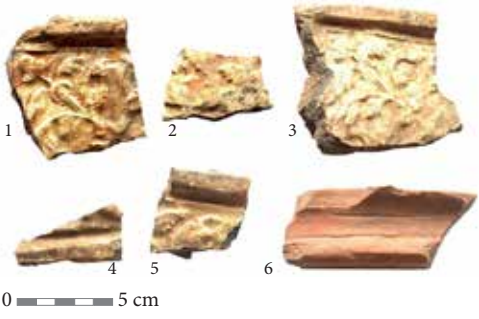

2 pav. Perkasoje 1 aptikti radiniai: 1–5 – XVII–XVIII a. koklio, puošto maureska, fragmentai; 6 – koklio kaklelio dalis. V. Muralio nuotr.

Fig. 2. Finds from trench 1: 1–5 – fragments of a moresque stove tile (17th–18th centuries); 6 – the rim of a stove tile.

25–35 cm storio XVIII a. kultūrinis sluoksnis. Jame rasta XVII–XVIII a. datuojamų žiestų keraminių indų šukių. Giliau, nuo 0,95–1,05 m gylio, fiksuotas 25 cm storio tamsiai pilkų žemių gruntas su pavieniais radiniais (3 pav.). Šis sluoksnis susiformavo XVII–XVIII a. – 1,1–1,4 m gylyje rasta žiestų indų šukių, avies ar ožkos ir galvijų kaulų bei jų fragmentų.

Perkasoje 2 nuo 28 cm atidengtas apardytas akmeninis grindinys, nuo 0,8–1 m gylio fiksuotas 30 cm storio XVIII–XIX a. pradžios rausvos spalvos priemolio su juodžemio intarpais sluoksnis. Jame rasta pavienių XVIII–XIX a. keramikos fragmentų, 90 cm gylyje rasta moneta 1 denga (Rusija), kuri buvo kaldinta 1741–1762 m. Šio sluoksnio apatinėje dalyje, 85–90 cm gylyje, rasti 5 lauko akmenys (vidutinis dydis 45x35x30, 40x35x30; 35x30x30 cm). 4 akmenys rasti ties perkasos PV siena ir 1 akmuo ties ŠR dalimis. Tai buvusių pastatų ar kitos paskirties konstrukcijų fragmentai, kurie išliko tik iš dalies ir nesudarė aiškios struktūros. Nuo 0,85–1,33 m gylio fiksuotas 15–53 cm storio XVII–XVIII a. kultūrinis sluoksnis (tamsiai pilkos ir juodos spalvos gruntas), link PR perkasos pusės jis suplonėjo iki 15 cm. Ties perkasos PV dalimi jo storis pasiekė 50 cm (4 pav.). Šiame sluoksnyje rasta keraminių indų šukių, plokštinio koklio fragmentas, galvijų ir paukščių kaulų, o 1,03 m gylyje – 1570 m. Žygimanto Augusto 2 LDK denarai.

Perkasose 3 ir 4 fiksuoti fragmentiškai išlikę kultūriniai sluoksnai: XIX–XX a. 30 cm storio ir XVIII–XIX a. siauras 8–13 cm storio ruoželis. Perkasoje 3, 30–40 cm gylyje, rasta stiklinio butelio dugno šukė ir stiklinės taurės padas. Perkasoje 4, 10 cm gylyje, rasta sidabruota virtuvinio peilio rankena. Jose įžemis fiksuotas nuo 15–38 cm.

J. Bielinio gatvės R pusėje žvalgyta tranšėja 1, ji apėmė gatvės važiuojamąją dalį, 300x5 m dydžio plotą. Ties gatvės V dalimi (1–60 m žvalgyta atkarpa), atliekant mechanizuotus žemės kasimo darbus, nuėmus asfaltą fiksuotas stambios skaldos sluoksnis, vietomis susimaišęs su žvyru. Po juo, nuo 15–40 cm gylio, fiksuota XX a. fragmentiškai išlikusio grindinio atkarpa. 18–19 m, 25–35 m, 45–50 m, 65 cm gylyje nustatytos XVIII–XIX a. kultūrinio sluoksnio paviršiaus dėmės – atodangos. 136–144 m, 151–

3 pav. Perkasos 1 PV sienos stratigrafija iš PV. D. Petrulio nuotr.

Fig. 3. SW section of trench 1, viewed from the SW.

4 pav. Perkasos 2 PV sienos stratigrafija iš ŠV. D. Petrulio nuotr.

Fig. 4. SW section of trench 2, viewed from the NW.

155 m, 65 cm gylyje nustatytos XVII–XVIII a. kultūrinio sluoksnio paviršiaus dėmės – atodangos. Tranšėjos PR dalyje fiksuoti XIX–XX a. perkasti sluoksniai iki 80 cm gylio. 210–230 m, palei R kelkraštį, 50–60 cm gylyje, XIX a. supiltame griuvenų sluoksnyje, rasta didesnė koncentracija XVII–XVIII a. radinių, joje daugiausia žiestų keraminių indų šukių. Ties 234 m, perkastame priemolio sluoksnyje su plytų griuvenomis ir smulkiais jų gabaliukais, 50–60 cm gylyje, rasta geležinė patrankos sviedinio skeveldra. Šalia jos, 1 m atstumu į PR, perkastame priemolyje, 50 cm gylyje, rastas XVI–XVII a. datuojamas kaulinis stilius, rašymo priemonė. Likusioje PR dalyje fiksuoti perkasti XIX–XX a. sluoksniai su XVI–XX a. radiniais (5 pav.). Tranšėja 1 iššvalgyta iki 60–80 cm projektinio gylio, bendrai apie 1500 m^2.

Archeologinių tyrimų metu iš viso rasta 299 suinventorinti radiniai. Žvalgomųjų tyrimų metu rasta 19 XVII–XX a. II pusės radinių: žiestų keraminių indų šukių, čerpė, koklių fragmentų, pašto plombų, moneta, pasagvinių. Detaliųjų tyrimų metu rasta 34 XVII–XX a. II pusės radiniai: keraminių indų šukių, koklių fragmentų, pašto plombų, monetų, peilio ran-

5 pav. Tranšėjos 1 J. Bielinio gatvės PR dalies žvalgymai iš ŠV. D. Petrulio nuotr.

Fig. 5. The survey of the narrow trench 1 on the SE end of J. Bielinio Street in progress, viewed from the NW.

6 pav. Žvalgymų metu aptikti radiniai: 1 – XVI–XVII a. keraminės keptuvės rankenos sienelės dalis; 2 – XVII–XVIII a. koklio plokštės dalis; 3 – XVII–XVIII a. karnizinio koklio fragmentas; 4 – XVII a. pabaigos–XVIII a. pr. patrankos sviedinio skeveldra; 5 – XVI–XVII a. kaulinis stilius; 6 – XIX a. pabaigos–XX a. I pusės vilkelis „dreidel“ (žaislas). V. Muralio nuotr.

Fig. 6. Finds from the survey: 1 – the fragment of a clay pan handle (16th–17th century); 2 – a stove tile fragment (17th–18th century); 3 – the fragment of a cornice stove tile (17th–18th century); 4 – the fragment of a cannon ball (late 17th–early 18th century); 5 – a bone stylus (16th–17th century); 6 – a dreidel (late 19th–early 20th century).

kena, stiklinių indų šukių, gyvūnų kaulų. Žvalgymų metu surasta 246 XVI–XX a. radiniai: keraminių indų šukių, koklių fragmentų, čerpių, plytos dalis, vinių, pašto plombų, sagų, monetų, žaidimo vilkelis „dreidel“, stiklinių indų šukių, patrankos sviedinio skeveldra, kaulinis stilius, metalinių aprangos ir puošybos bei buities detalių, gyvūnų kaulų (6 pav.).

Apibendrinant tyrimų duomenis teigtina, kad J. Bielinio gatvėje 300 m atkarpoje fiksuoti XVII–XX a. susiformavę sluoksniai su XVI–XX a. radiniais. Ties J. Bielinio g. 1, tirtų perkasų 1 ir 2 vietose, fiksuotas viršutinis 50–55 cm storio XIX kultūrinis horizontas, vidurinis 25–35 cm storio XVIII a. ir 25–30 cm storio apatinis XVII–XVIII a. kultūrinio sluoksnio horizontas. Šurfe 7, kuris ištirtas ties J. Bielinio g. 9, fiksuotas viršutinis 25 cm storio XIX a. kultūrinis horizontas ir 55 cm storio apatinis XVIII a. kultūrinis sluoksnis. Perkasose 3 ir 4, ties J. Bielinio g. 11B, fiksuoti stipriai suardyti XVIII–XIX a. sluoksniai, dalyje tirto ploto jie neišliko arba pažeista perkasimo apatinė jų dalis. Žvalgymų metu tranšėjos V dalyje, 65 cm gylyje, fiksuotos XVII–XVIII a. kultūrinio sluoksnio paviršiaus dėmės – atodangos su radiniais, o PR dalyje XX a. perkasti sluoksniai su XVI–XX a. radiniais. PR dalyje, ties sankryža su J. Basanavičiaus gatve, šurfo 6 aplinkoje, nuo 1,38 m gylio išlikęs 35 cm storio apatinis XVII–XVIII a. kultūrinis sluoksnis.

2023 m. vykdyti archeologiniai tyrinėjimai papildė ankstesnių tyrimų metu surinktą informaciją apie J. Bielinio gatvėje esančius kultūrinius sluoksnius ir suteikė naujų duomenų apie šios senamiesčio dalies raidą XVI a. II pusėje–XX a. II pusėje. Kasinėjimų metu surinkti radiniai perduoti saugoti į BKMS.

The Eastern Side of J. Bielinio Street

In 2023, detailed and exploratory excavations and a field survey were carried out on the E side of J. Bielinio Street in Biržai (Fig. 1). The road section to be explored measured 300 m in length, and the excavations comprised 7 test pits and 4 trenches which covered 47.5 m^2 in total, in addition to the survey area that encompassed 1,500 m^2. They revealed layers formed in the 17th–20th centuries with finds spanning the 16th–20th centuries. At the section in front of 1 J. Bielinio Street, trenches 1 and 2 recorded three distinct horizons: the upper (19th century, 50–55 cm thick); the middle (18th century, 25–35 cm thick); and the lower (17th–18th centuries, 25–30 cm thick), with finds from the indicated periods (Figs. 2–4). At the section in front of 9 J. Bielinio Street, test pit 7 revealed an upper 19th-century horizon (25 cm thick) and a lower 18th-century horizon (55 cm). Trenches 3 and 4 in front of 11B J. Bielinio Street revealed heavily disturbed layers from the 18th–19th centuries. On the W end of the surveyed area, at a depth of 65 cm, the cultural layer dated to the 17th–18th centuries exhibited surface stains with associated finds. The SE end of the section revealed cuts and fills dating to the 20th century, with finds spanning the 16th–20th centuries (Fig. 5). A preserved lower horizon of the cultural layer measuring 35 cm in thickness and dating to the 17th–18th centuries was identified on the SE end, at the intersection with J. Basanavičiaus Street, in the area around test pit 6, at a depth of 1.38 m.

A total of 299 finds were recovered: sherds of wheel-thrown pottery, a roof tile, pieces of stove tiles, postal seals, a knife handle, coins, nails, buttons, a dreidel, shards of glass vessels, a piece of a cannon ball, a bone stylus, metal clothing or personal ornaments, metal household items, and animal bones (Fig. 6).